

Hule, gamle og grove eiker

Viktige levesteder for mange truede arter av blant annet insekter, sopp og lav

Prosjektet "Arealer for Rødlistearter – Kartlegging og Overvåking (ARKO)" er en del av Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold.

For å kjenne status og utvikling for rødlistete arter, er det behov for kartlegging og overvåking av de arealer der rødlisteartene finnes, og særlig der de finnes konsentrert.

I ARKO brukes begrepet *hotspot-habitat* om naturtyper der det forekommer relativt sett mange rødlistearter, sett i forhold til norsk natur generelt.

NATURHISTORISK MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO

Bare noen få prosent av skogarealet i Norge utgjøres av eik. Likevel er antagelig eik det treslaget i Norge som har flest arter knyttet til seg, kanskje så mye som 1500. Mange av disse er spesialister på eik, og har en fåtallig forekomst i hele Europa. I Norge er mange eikespesialister regnet som utrydningstruet, både av sopp, lav og insekter. Dette er fordi det stadig blir færre grove, gamle eiker, som kan bli hule og være levested for disse spesialiserte og sjeldne artene.

Beskrivelse

Hotspot-habitatet hule, gamle og grove eiker utgjøres av eiketrær som har minst 30 cm diameter i brysthøyde og som har utviklet hulheter, definert som indre hulrom som er større enn åpningen, og der åpningen er > 3 cm. Hotspot-habitatet omfatter både hul eik i skog og i kulturlandskap. Et enkelt tre kan utgjøre et hotspot-habitat, dog er miljøer der flere slike trær er samlet enda mer verdifulle. I den nye naturtypeinndelingen Naturtyper i Norge vil en hul, grov eik beskrives som et sammensatt livsmedium-objekt, satt sammen av livsmediene "levende vedaktige planter", "ved-livsmedier" og "på bark".

Eiketrær kan bli svært gamle, og de fleste hule eiker er mer enn 200 år. I løpet av eikas lange levetid oppstår mange viktige levesteder på og i treet, som er grunnlaget for eikas rike artsmangfold, som grov sprekkebark og ulike miljøer med død ved og vedmuld. Det er særlig gamle eiker som står soleksponert som utvikler dyp sprekkebark. På slike trær kan mikroklima og andre økologiske forhold variere meget innenfor bare noen centimeters avstand. Mange spesialiserte lav trives på eikas sprekkebark. I trekronen hos eik finnes døde grener, som byr på levesteder for mange sopp- og insektarter som er knyttet til eika. Det er viktig å være klar over at både døde grener i trekronen og partier av død ved på stammen er naturlig hos eldre eik, og ikke et tegn på at treet snart vil gå overende. Der råtesopper angriper, vil det etter hvert utvikles hulrom. Inne i hulrommet dannes vedmuld, som er en blanding av råttent ved, sopphyfer, rester av fuglereir, insektbol og døde insekter. Til sammen danner dette et svært næringsrikt substrat som er levested for mange rødlistete småkryp, spesielt biller, tovinger, veps og mosskorpioner.

Øvrige grove, gamle og hule trær, spesielt edellauvtrær, har mange av de samme egenskapene og verdiene som grove, hule eiker og er også svært viktige å ivareta.

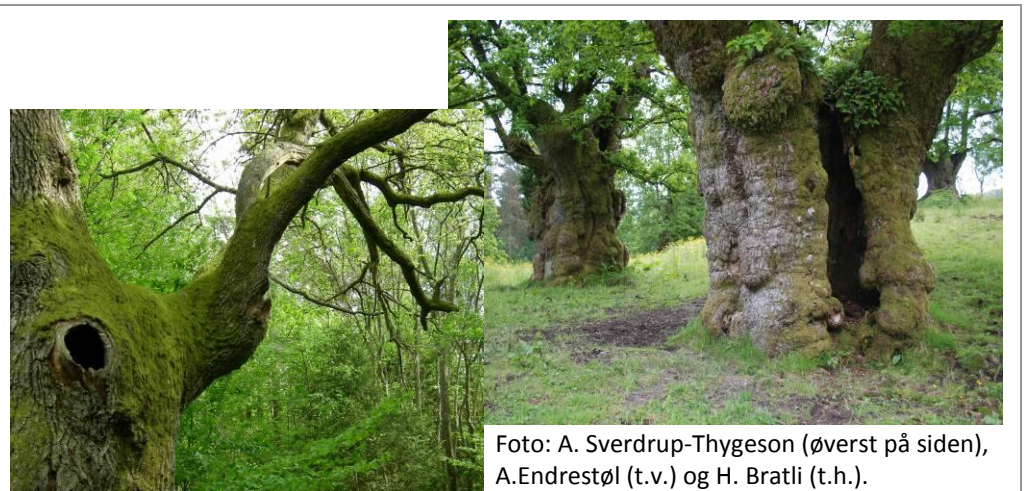

Foto: A. Sverdrup-Thygeson (øverst på siden), A.Endrestøl (t.v.) og H. Bratli (t.h.).

Svovelkjuke *Laetiporus sulphureus* er en av råtesoppene som danner hulrom i gamle eiker. Foto: A. Sverdrup-Thygeson

Blomsterstry, *Usnea florida* vokser på greiner av eik og er rødlistet som sårbar (VU). Foto: H. Bratli

"Eikegullbasse" *Protaetia* (sg. *Liocola marmorata*) lever i hule trær og er rødlistet som sårbar (VU). Foto: O. Hanssen

Publisert:
2010

Kontaktperson:
Anne Sverdrup-Thygeson
ast@nina.no

Utbredelse

I Norge er eik utbredt i et belte langs kysten, fra svenskegrensa via Oslo og Sørlandet og mer spredt opp til Møre og Romsdal. Vi finner grove, hule eiker spredt både i skog og i kulturlandskap innenfor dette området. Gammel, hul eik i skog forekommer særlig på eikas "innerflanke" på Sørlandet og i Vestfold, i områder som lå for langt unna utskipnings-havner for eiketømmer. Hul eik i kulturlandskapet finnes som frittstående, store eiker eller i hagemark og eikeholt i tilknytning til åpent jordbrukslandskap. Slike eiker og eikelunder er et karakteristisk trekk i jordbrukslandskapet kanskje særlig rundt Oslofjorden, men finnes også på Sørlandet og Vestlandet. Typisk for disse miljøene er at trærne står lysåpent og fritt, og utvikler store, vide kroner. Hule eiker finnes også langs veier, og i parker og hager i det urbane miljø.

Rødlistearter

De mange ulike mikrohabitatene i eika, og det at eika lever så lenge, gjør at en mengde forskjellige arter lever i tilknytning til gamle, hule eiker. I følge flere kilder er eik det treslaget i Skandinavia som har flest arter knyttet til seg, og det anslås at 4-500 lav, moser og sopp har eik som eneste eller viktigste vertstre. I tillegg kommer 8-900 insekterarter, som igjen er assosiert med et stort antall parasitter fra ulike artsgrupper. Totalt kan man derfor anta at minst 1500 arter er forbundet med eik. Mange av disse er særlig knyttet til grove, gamle eiker.

Når det gjelder rødlistearter, vet vi at 105 rødlistete billearter er angitt å leve i tilknytning til eik i Norge, og om lag halvparten av disse er knyttet til hule eiker. Det er videre registrert hele 87 jordboende rødlistete sopparter med >15% av sine forekomster i rik eikeskog, og 11 vedboende rødlistearter av sopp er eksklusivt knyttet til eik. Av de rødlistete lavene kan anslagsvis 15 arter regnes som nokså sterkt knyttet til eik, og om lag 5 arter har store, gamle eiker som sitt eneste levested.

Status og påvirkningsfaktorer

Antallet hule, grove eiker i Norge er på retur, iallfall i kulturlandskapet, selv om omfanget er vanskelig å anslå. Mange enkeltsaker vitner om at grove, gamle eiker blir felt, spesielt der de kommer i veien for utbygging. Også der mange folk ferdes, ser vi at gamle, hule trær kappes ned i stedet for at man sørger for kroneavlasting eller stabiliserende beskjæring i tide.

Det er viktig å få oversikt over de hule eikene vi har igjen i Norge, og hindre at disse blir hogd eller skadet. Rundt frittstående, vidkronete gamle eiker må vi fjerne oppvoksende busker og trær, ellers forkortes eikas livsløp og mange av rødlisteartene mistrives. For at artene knyttet til hule eiker skal overleve på sikt, må vi også sørge for rekruttering - at det vokser fram nye eiker som kan bli gamle i nærheten.

Det er utarbeidet en handlingsplan for hule eiker som gir mer informasjon om status, trusler og tiltak (se link nedenfor).

Vil du lese mer?

- Sverdrup-Thygeson, A. et al. 2010. Eikeskog og gamle eiketær: Viktige hotspot-habitater for rødlistearter i Norge. – *Naturen* 2, s. 74-89.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2009. Handlingsplan for hule eiker. - DN Rapport 2009/XX. [Høringsutkast](#) kan lastes ned fra FM Vestfold.
- ARKO-prosjektets hjemmeside: <http://www.nina.no/Overvåking/ARKO.aspx>

Foto: A. Sverdrup-Thygeson